

HVERDAG I ANGMAGSSALIK

Af forfatteren *Franz Berliner*

Man sidder og hører radio - „Hvor kom Grønlænderne fra?“ Eigil Knuth, Helge Larsen og Jørgen Meldgård fortæller om de nyeste resultater på eskimoforskningens område - en interessant udsendelse.

Jørgen Meldgård fortæller om en canadisk stamme, en stamme med oprindelse i skoven, fundene fortæller om et vist indiansk præg og en meget levende kunstnerisk sans - en stamme, som for århundreder siden blev fordrevet af det folk, der står som bærere af hvalfangstkulturen. Fordrevet først fra Canada, siden fra Vestgrønland - rester af den havnede formodentlig på „landets bagside“, i Østgrønland. Måske er det derfor, fortælles det, at der endnu i dag er en så levende kunstnerisk tradition hos Angmagssalik-eskimoerne, ingen andre steder i Grønland skæres og formes der i tand og ben med så snilde hænder, så sikker formsans som i Angmagssalik.

- Nå, dér var perspektivet bagud - det lange perspektiv bag Nukas mørke, smukke indianeransigt. Nuka fra Kap Dan, eller Kulusuk, som grønlænderne siger, Angmagssalik-distriktets dygtigste „husflidsmager“ - for man plejer vist at kalde det husflid. Der fik man endnu en bekræftelse på det, man vidste i forvejen, en interessant detalje i billedet: Nuka er ikke bare en fanger, som sidder og laver lidt husflid for sin fornøjelse og sin pengepung - han er en kunstner, en rig og varm kunstner, som med naturlig glæde og sikkerhed arbejder i det materiale, som nu engang blev *hans*.

Han er ikke den eneste. Der er mange i distriktet, men han er nummer eet. Hans ting er meget efterspurgt, ikke alle og enhver ejer noget, som Nuka har lavet, og der blir set med større interesse på det, som hans navn er knyttet til.

Hvad får de nu ud af deres arbejde, disse kunstnere, billedskærere, kunsthåndværkere eller husflidsmagere, hvad man nu skal kalde dem?

Tupilakker, som man sammenfattende kalder alle de små groteske figurer af mennesker eller åndevæsener, koster fra 10 kroner over 15 og 20 til 25 eller mere, alt efter hvordan de er lavet og i hvilket materiale. Billigst er træfigurerne, så kommer dem af ben (sælben eller hvalben), og de dyreste er lavet af tand eller fedtsten.

Masker, d. v. s. dansemasker lidt større end menneskeansigter, i reglen skåret i træ, ligger omkring en 25 kroner. De er yderst dekorative på en væg og får rent umiddelbart én til at tænke på afrikansk kunst. Kajakmodeller ligger på omkring det samme, mens et lille syskrin, lavet af træ og smykket med alle mulige figurer af tand, let kommer op på 100 kroner. Et drikkekar - der laves kun få, og de er stærkt efterspurgt af danskerne - koster vel omkring 150 kroner.

Kvinderne syr meget smukke ting af skind - kamikker, bæltter, tasker, puder, tæpper o. s. v.

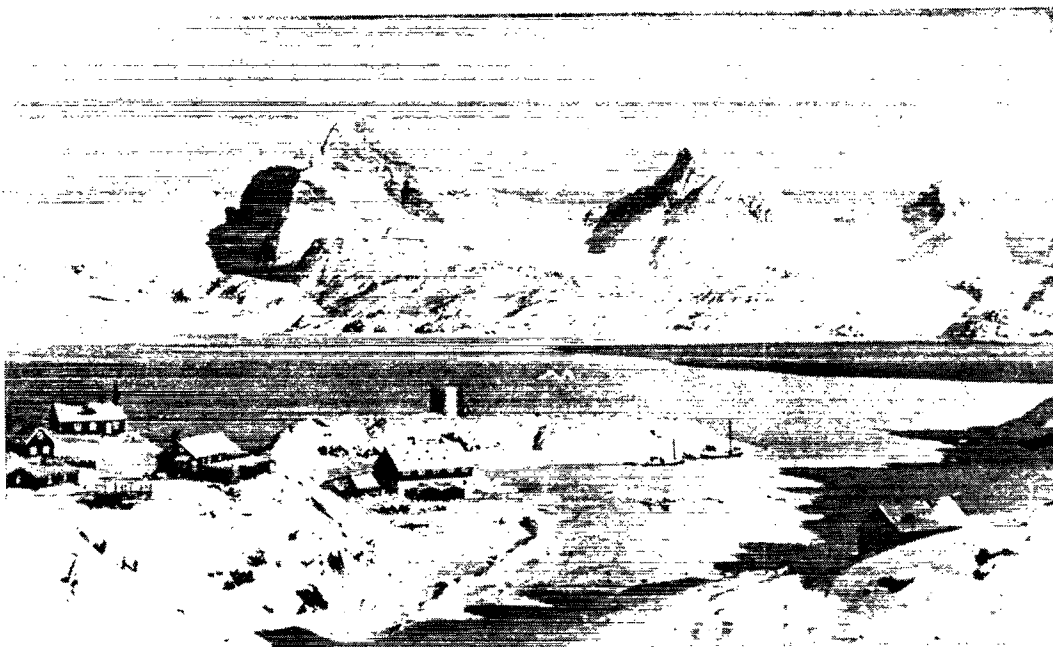
De, som skærer tupilakker og den slags heroppe, arbejder under betingelser, som vel er nogenlunde de modsatte af danske kunstneres: De kan afsætte alt, hvad de laver - efterspørgslen er større end produktionen - men det kniber stærkt med at skaffe materiale. Tand, det vil hovedsageligt sige narhvaltænder, må i reglen bringes til veje fra Scoresbysund længere oppe på østkysten - eller fra vestkysten. Fedtsten findes kun få steder i distriktet og er ved at være en sjælden vare.

Men de *lever* jo ikke af det - de er samtidig fangere. Og så må man huske, at det naturligvis kun er den mindste del af befolkningen, som sidder og skærer tupilakker. Størstedelen af distriktets befolkning lever udelukkende af fangst, og det er for de fleste bopladsers vedkommende ved at være en skral næringsvej. Klimaforandringen, det stigende befolkningstal og norske sælfangeres rovdrift gennem mange år har i forening bevirket, at det er småt med sæler, således at det i løbet af få år vil være umuligt for distriktets mennesker at eksistere med fangsten som hovednæringsvej.

Der må søges andre udveje - og her, som de fleste steder i Grønland, er der tegn i sol og måne på, at det blir fiskeriet, som bringer løsningen.

Endnu er der dog lang vej igen for Angmagssalik-distriktet. Kun på en boplads, Kungmiut, har man gennem de sidste år drevet et forholdsvis intensivt fiskeri. Det har da også resulteret i, at Kungmiut trives og vokser, den er koloniens mest velstående boplads, mens andre står i stampe - hvis det da ikke ligefrem går dem som Kangerdlugssuatsiaq, distriktets nordligste boplads, der for et par vintre siden måtte forlades, fordi fangsten svigtede totalt. Beboerne måtte søge husly og hjælp i Sermiligak. Sultens spøgelse kan altså endnu stikke hovedet frem, bedst som man troede det manet i jorden.

Kungmiutterne har til en vis grad været hemmet i fiskeriet derved, at der ikke var mulighed for indhandling af al den fisk, de kunne fange. Efter Johannes Kjær-bøls og Magnus Jensens besøg i Angmagssalik sidste sommer har man besluttet, at der nu virkelig skal gøres en indsats for fiskeriet - salthuse, større tørrestilladser etc. skal virke fremmende på produktionen. Det er udmærket. Det skulle ha været gjort for længst.



*Tilværelsen er fredelig i Angmagssalik ved vintertid,
kun hverdagens problemer optager sindene.*

Foto: Erik Thielst

Så vidt jeg ved, udtalte Magnus Jensen sig i sommer yderst anerkendende om Kungmiut-fisken, der skulle være noget af det fineste, han endnu havde set i Grønland.

Altså skulle der ikke være noget i vejen med kvaliteten. Og kvantiteten, som er det eneste, vi ikke-sagkyndige kan udtale os om, er der heller ikke noget i vejen med - det er tydeligt for enhver, at der er fisk nok. Selv den mest uøvede søndagsfisker kan lægge sig ud i en lille båd på fjorden og hale fisk op i et antageligt tempo. En ældre dansk dame, som, så vidt jeg ved, aldrig før havde fisket, fik en sommerdag 15 torsk på en halv time. Det er da pænt. Og det passer.

Der er hellefisk, og der er masser af hajer. Ude til havs er der helleflynder. I søerne er der laks. Der er mange andre fisk, men jeg skal ikke komme nærmere ind på det - af den simple grund, at min viden på det område er såre begrænset.

I Skjoldungen, distriktets sydligste udsted, som iøvrigt synes noget forsømt, fiskes der meget, men det samme som i Kungmiut gør sig gældende her: Man savner indhandlings- og forarbejdningsmuligheder for den fisk, som kan fanges.

I koloniens blad „Sukagsaut“ foreslog en grønlænder, at fisker- og fangerforeningerne ved hjælp af støtte udefra skulle anskaffe sig en slags forsøgskutter, som om sommeren kunne sejle fangere til afsides steder, hvor der ikke havde været mennesker i mange år (og hvor der dermed skulle være muligheder for god fangst) - for senere at hente dem og deres fangst igen. I mellemtiden skulle båden fiske, så

man altså slog to fluer med eet smæk. Hans indlæg sluttede med disse bitre ord: „Fremmede nationers skibe henter store rigdomme op af havet ud for vore kyster, mens vi selv sidder inde ved kysten og synker dybere og dybere i fattigdom.“

At hans teorier ikke var helt gale, så man i sommer, da koloniens skonnert „Miki“ sejlede et antal fangere til det ellers øde Umivik og efter nogen tids forløb hentede dem igen. Jeg har hørt tallene, har desværre glemt dem igen - men det var i hvert fald forbløffende, hvad disse fangere - vistnok seks mand - hade fået af sæler.

Der kan altså fanges sæler endnu - i visse tilfælde; men som nævnt vil fangsten som hovednæring vise sig at være utilstrækkelig, og det blir fiskeriet, som i de kommende år, forhåbentlig hurtigt, vil blive udbygget - det synes den eneste løsning.

I selve byen Angmagssalik findes der andre næringsveje for grønlænderne. De kan arbejde for danskerne - det vil sige for ministeriet, for Den kgl. grønlandske Handel eller for private (det sidste indskrænker sig dog væsentligt til arbejde i huset, d. v. s. som kvindelige kivfakker).

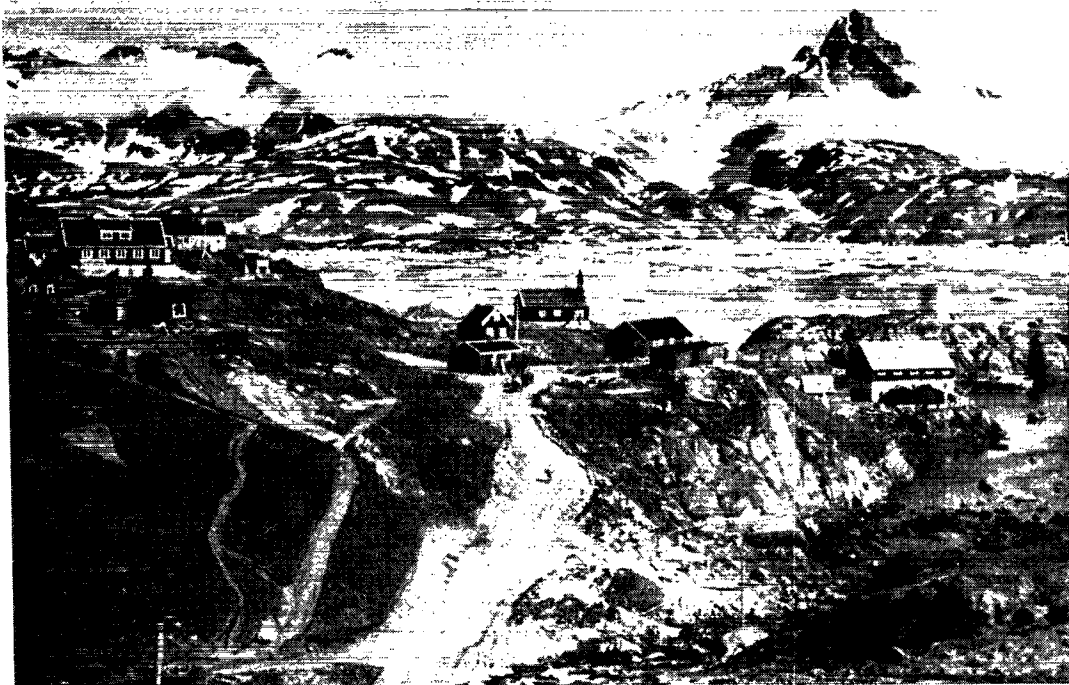
Handelen beskæftiger mange, dels som fastlønnede („bestillingsmænd“), dels som løst ansatte („lejede“). Der skal arbejdes i butikken, på kontoret, på lageret, i havnen - endnu ser man iøvrigt ofte kvinder deltagende i løsningen af skibe -, på koloniens skonnert, ved forsendelserne ud til bopladserne og mange andre steder.

Der er i de senere år blevet bygget stærkt i Angmagssalik - elværk, vandværk, nyt sygehus, børnesanatorium, ny duplex i stedet for den som brændte, ny lagerbygning, flere funktionærboliger o. s. v. Hver gang et nyt foretagende blir bygget, skabes der øgede beskæftigelsesmuligheder for grønlænderne, der synes tilbøjelige til at opdele sig i et aristokrati af fastansatte (kateketer, butiksmænd, telegrafister - af radiostationens syv-otte gnister er de to grønlandske, motorpassere, bestillingsmænd o. s. v.) og et proletariat af løstansatte (daglejere, arbejdsmænd og lignende).

Man kender samme fænomen fra vestkysten, hvor danskerne gjorde deres til at fremme den usunde lagdeling ved de vanvittige regler, der fastsattes for spiritusrationeringen - en bestillingsmand fik så og så meget, en lejet noget andet og en fanger noget helt tredje.

Heldigvis er der en samfundsklasse, som lagdelingen rager en fjer - fangerne. En fanger er sig selv, han er uafhængig i en grad, som det kan være svært for os andre små samfundsmekanismer at forstå, og for ham har den størst anseelse, som er den største fanger. Hans mål i livet er ikke, som for byens grønlændere, at blive en lille dansker - men at blive storfanger.

Når vandværket engang blir færdigt, vil en uheldig beskæftigelse forsvinde af sig selv - vandbærerens, hvis stilling beklageligvis endnu (i 1956?) ofte kan anta en karakter af house-boy. Om dette uheldige og for danskerne lidet flatterende



*Skønt der endnu er lidt sne på fjeldene og isskoser langs kysten,
er dette dog et sommerbillede fra Angmagssalik.*

Foto : Erik Thielst

forhold har jeg skrevet i en række artikler i „Information“ sidst i juli i år, hvorfor jeg henviser interesserede hertil.

Men selv når vandbærerne forsvinder, er der dog et stykke til den „ligestilling“, som er slagordet hos grønlænderne i disse år. Deres usle boligstandard, lave løn og manglende oplysning er nogle af de faktorer, som holder deres mindreværds-kompleks, hvis man må sige sådan, over for danskerne i live - og gør, at man med fuld ret kan tale om et vist „danskerhad“, selv om det af mange opfattes som et uartigt ord. Det er en beklagelig kendsgerning, at det eksisterer - men altså en kendsgerning, hvor meget tys-tys man end forsøger at omgive det med.

Tidligere bidrog osse spiritusspørgsmålet hertil - i langt højere grad end man rent umiddelbart ville tænke, fordi der her var noget aldeles håndgribeligt og iøjnefaldende at gøre vrøvl over. Der var totalforbud for grønlændere, mens danskerne kunne drikke omtrent som de lystede. Det skabte meget ondt blod, men er nu endelig, efter års tovtrækkerier, blevet ordnet, idet minister Kjærbøl i samråd med kolonirådet i sommer skabte en rationeringsordning.

Hvad boligstandarden angår, ser det ud til, at der efter besøget i sommer skal påbegyndes en sanering. Det er osse tiltrængt, at der sættes voldsomt og effektivt ind på dette punkt. Endnu bor mange familier i jordhuse, som man skal se, før man tror det, eller i små, vindgennemsuste træhuse. Der gøres et meget, meget stort arbejde, ofte under vanskelige forhold, fra lægens og sundhedsvæsenets side - men den fulde frugt kan først høstes, skulle man synes, når boligforholdene blir sundhedsmæssigt forsvarlige.

At danskerne deroppe bor i store, udmærkede huse er kun godt - naturligvis. Det er ikke danskernes huse, som er for gode - det er grønlændernes, som er for dårlige. Man må ikke være blind for, at det kan skabe en vis umiddelbar, ureflekteret bitterhed hos en og anden grønlænder at betragte den iøjnefaldende forskel på dansk og grønlandsk boligstandard.

Om den lave løn kun det, at det får stå hen, hvornår vort udmærkede socialdemokrati vil gennemføre den gamle socialistiske parole om „lige løn for lige arbejde“. Man gemmer sig bag snakken om forskel i uddannelsen. Det synes mig ret ligegyldigt, hvilken uddannelse der ligger bag, når det arbejde, som *udføres*, er det samme - af for eksempel en grønlandsk og en dansk arbejdsmand, en grønlandsk og en dansk telegrafist.

Den manglende oplysning - ja, oplysning er et andet af de store slagord deroppe for tiden. Ved hjælp af oplysning og atter oplysning under enhver form mener grønlænderne at kunne ta et stort skridt på vejen frem mod det fjerne mål, som hedder ligestilling.

Og det er jo nok ikke helt galt. Som det er nu, er skoleforholdene yderst utilfredsstillende, men til alt held ser det ud til, at man nu fra højeste sted går positivt ind for det, der i første omgang udkastedes som en løs plan, og som Angmagssaliks danske lærer gennem de sidste år utrætteligt har kæmpet for: Bygningen af en stor kostskole, der ved at optage børn fra hele distriktet (undtagen de få bopladser, hvor undervisningen allerede nu synes at opfylde de krav, man med rimelighed kan stille) skulle kunne løse de presserende problemer.

I øjeblikket har skolen i selve byen Angmagssalik til huse i en bygning, der for snart nogle år siden blev erklæret for uegnet til helårsbeboelse. På de større bopladser i distriktet underviser kateketer, på de mindste forsøger en „læser“ at sætte børnene ind i stavningens og regningens mysterier.

Der findes stadig adskillige analfabeter i Angmagssalik-distriktet, men det forhold vil uden tvivl ændre sig i stigende tempo i de kommende år.

Udviklingen synes at *måtte* gå den vej: Gennem oplysning og uddannelse til bedre beskæftigelsesmuligheder - til arbejde på lige fod med de danske - til den så eftertragtede ligestilling.



Glad grønlænderinde foran sit ikke særligt pyntelige hus.

Foto: Erik Thielst

Blot er det synd, at en del danske deroppe ikke synes tilbøjelige til at ville se udviklingen i øjnene. Det er synd, at unge grønlændere skal betragtes som „darkerhadere“ (ment i nedsættende betydning), „rebeller“ og en slags opkomlinge, som ikke kender deres plads, så snart de viser en smule selvstændigt initiativ. Det er klart, at det netop er eliten, de bedst begavede, de mest foretagsomme, som vil reagere på tingenes tilstand. Ganske vist skader de ofte deres egen sag ved at fare for voldsomt frem, ved at ville gabe over mere, end kæberne kan holde til, ved at tro, at alt kan klares på rekordtid - kort sagt, ved at være for „oprørske“. Men alligevel - man burde hjælpe dem, vejlede dem i deres bestræbelser, i stedet for, som man nu ser det ske, at holde dem nede, fordi de er grønlændere og værsgo har at vente, til danskerne bestemmer for dem, at *nu* skal der ske noget. - Måske vil noget af det, disse de mest driftige, fremadstræbende unge forsøger, vise sig at føre ind på vildspor - men man bør lade dem få en fair chance. Der er eksempler på, at det er gået galt - men det skulle dog nødtigt betyde et universelt nej til alt fremtidigt initiativ, en negativ indstilling, for så vidt som det altid er negativt at ville hemme et initiativ.

- Det kan ta sig ud som kun kritik, meget af det jeg har skrevet. Men det var ikke meningen. Jeg har blot påpeget nogle af de forhold, som falder i øjnene, når man bor i Angmagssalik, og som måske kunne være anderledes.

Men jeg er ikke blind for, at det kun er godt 60 år siden, østkystens eskimoer blev fundet, og at der er sket uhyre meget, kæmpemæssige fremskridt har fundet sted i den tid. Man forvandler ikke uden store vanskeligheder et stenalderfolk til atomtidsmennesker - på godt en menneskealder. (Noget helt andet er, at det skal være et godt folk, som kan bære forvandlingen uden at gå rabundus - men angmagssalikkerne synes at komme fint fra det).

Især når man sammenligner med, hvad andre nationer har kunnet prale med af resultater i deres kolonier - i reglen såre lidet -, har man god grund til at være stolt af Danmarks resultater i Grønland. Det var en uddøende stamme på godt 400 mennesker, Gustav Holm nåede frem til mod slutningen af sidste århundrede. I dag er en stor og livskraftig stamme i besiddelse af et sådant overskud, at den har kunnet afgi materiale til Scoresbysund, Østgrønlands anden koloni, der er dannet ved udvandring fra Angmagssalik. Lægger man de to koloniers befolkningstal sammen, finder man, at den lille stamme i løbet af de 60 år, danskerne har gjort deres indsats i Østgrønland, er blevet mere end femdoblet.

Man må heller ikke misforstå mig derhen, at man i den angmagssalikske hverdag mærker disse ting, jeg har nævnt - danskerhad etc. - på sin krop. Det er ikke sådan, at der er nogen som helst kold luft mellem danskere og grønlændere - kun i enkelte tilfælde -, man har grønlandske venner, man har gensidig glæde af hinanden. Det er skam dejligt at være i Angmagssalik, et rart sted med en pragtfuld, storslået natur og en befolkning, man ikke kan lade være med at kunne li. Man *kan* ikke andet end falde for den gamle fanger, der kommer venligt smilende og vil sælge én et stykke husfid - han vil ikke ud med prisen, trykker sig lidt, for det er ikke rigtig god tone blandt dannede mennesker at tale om, hvad noget koster, det er faktisk kun disse her danskere, der gør det, men man må vel undskylde deres mangel på takt med, at de ikke véd bedre - endelig, da han ikke kan komme udenom, kommer det tøvende: „Ti kroner - imaka femten -“

Ti kroner - måske femten. Det er jo ikke *den* handelsmoral, man er vant til.

- Der er så meget, som får én til at kunne li disse mennesker. Måske er det derfor, man føler lidt ekstra trang til at kritisere nogle af de ting, nogle af de forhold, som kunne være anderledes - man synes, det er synd, at de ikke er anderledes allerede.

Og når man samtidig i ærbødighed svinger hatten for meget af det, som er gjort i det korte tidsrum, som har været til rådighed, disse 60 år - ja, så ærgrer det én lidt, at kritik altid falder mere i øjnene end hattesving.